

La charte « sapaudine »

La charte sapaudine

- Tradition et contenu
- Le contexte de 1320
- Les précédents

Tradition

2 copies conservées :

- Copie du chapitre
- Cartulaire d'Etienne de Villeneuve

Petrus de Caballaria divina providencia prime lugdun. ecclesie Archiepiscopus
 cuius fuit. Quomodo anno apponitio naturalis libertatem
 ipm dicitur fuitas filio ipro non pparit accidit qd pro magno
 esse pmeri jubetur. qor fidelissime deustate cum tra opali
 tenateffimul sic vepta iuxta verbum legitime sanctionis
 Ca ppe cupiente cordis affa item publicam civitatis nre mlate lugdun.
 confoue a pacna dilectione gratie a favoribz ampliare ad honorem da
 prie cuius pacis lory eam mtrems atqz mortalis rebus nihil
 aelms iuvenimz Cum iuxta verbum prudencas qui pacis pvenit
 civitatis lugdun. a civium pccoz quaz tenoz inferno sequitur
 turum ipas qz a ipos sub bulla nra plomka ad etnam fca memora
 chepre in eca lugdun prout in nris responsionibz fims a septis p nos
 a consuecudinibz pccoz nre mlate lugdun. a civium pccoz quaz tenoz
 immunitates ofuecudines franchises a usus ducave pparat Civitatis
 apm approbari a eca confirmari sub bulla nra plomka directa
 sub ipo dno. Archiepo feliat Augmentari. **C.** Primo qd cives
 negotis civitatis expediendis iudicium face seu pcuratore
 sequit' responsio nra concedimus a appbamus Arcaim pcedam
 atqz ville. **C.** Sequitur responsio nra concedimus a volumus
 Et sup modo ardeatur deoz de consiliari' Civitatis dnoque
 modo quibz credetur. a ita mfermatio sic semel tin facta
 Archiepiscopus administrabit duos badeslos p dca colita
 bias face possunt de nocte. **C.** Sequit' v' nro nra
 pedire excubias faciant. Et mchlo m' familiares nri
 excubiatores et familiares nros aliqua possit oriri
 arent p iure nro petant a eant a debeant dare nomen
 sibi admua mponit possunt quando necesse fuit
 valitatem dno Archiepi a Civitatis. **C.** Sequitur
 valitatem dno Archiepi a Civitatis. **C.** Custodiam
 responsio nra volumus a concedimus Ita tamen qd
 Clave fcliet custodire. Et qd simile sacramentum ab
 Civitate lugdun. cont' Cives a hitoroz mquiri non potest
 Et sup hoc obtinuerit, cives fms in contraditorio iudicio.

La copie
 d'époque
 du fonds du
 chapitre

Le cartulaire d'Etienne de Villeneuve (1336- 1342)

Le contenu

1°. Pouvoir se rassembler, avoir et choisir des conseillers ou consuls pour vaquer aux affaires de la ville, nommer un syndic ou procureur, avoir un coffre pour leurs lettres et privilèges (c'est-à-dire leurs archives) : l'archevêque concède et approuve cet article et son contenu ;

2°. Pouvoir lever la taille pour les besoins communs ; l'archevêque approuve sous certaines modalités pratiques ;

3°. Pouvoir faire des gardes de nuit ; l'archevêque accepte, à condition que ses familiers puissent circuler de nuit et que, pour éviter toute dissension, ils connaissent le nom de ceux qui font les gardes ;

4°. Pouvoir prendre les armes quand les nécessités l'exigent « à l'utilité du seigneur et des habitants »

5°. Avoir la garde des clés et des portes de la ville ; l'archevêque accepte sous réserve d'un serment prêté pour que cette garde soit faite « pour l'utilité de l'archevêque et de la cité » ;

Contexte

Arch. nat., JJ 5

Le contexte

- Intervention française en 1269-1271
- Consolidation sous Philippe le Bel
 - Renforcement de la présence royale
 - « Philippines » de 1307
 - « Réunion » de 1312

1268

Départ de
l'archevêque Philippe
de Savoie

Sceau de Philippe de Savoie

1271 : les Lyonnais font appel au Roi

1301-1308

Louis de Villars,
archevêque de
Lyon

Seau de Louis Ier de Villars

M Deo in Francos Rex Monni facimus unuerso tam presentibus quam futuris quod iurati eorum que de hinc nos in fident nosque resicunt et delectant sunt diuini
 cultus ornamentum incrementum ecclesiarum fauor et eorum facultatum augmentum Ad uenerabilem igitur Lugdunensem ecclesiam regni nostri primam sedem inter ceteras Galliarum
 ecclesias obtinentem nostre mentis oculos conuertentes et eius tribulationibus quas preteritis sustinuit temporibus pro compatiens affertur habuerit et animo proprio desinen
 dimus ad ea que ad ea que diuini obsequium in ea proficiat et honores et commoda ipsius Lugdunensis ecclesie secundis futuris temporibus inualerant hinc est quod diuini
 presertim consideramus Lugdunensem ecclesiam et ad hanc mediatione pensamus tot beneficiis tot gratiis tot privilegiis tot immunitatum prerogatiuis fauoribus et prerogatiuis
 nostris firmiter firmamus Reges ab antiquis temporibus multipliciter honoratum quibus propter guerrarum discrimina ac multiplices et diuersos temporales motus prius tempore
 gaudere non poterit usquequaque Considerantes insuper Comitatum Lugdunensem prius temporibus ad comites Lugdunensium fore hunc spectatum Ac postmodum ex permutatione facta cum
 dicto comite qui tunc erat ad ipsam ecclesiam Lugdunensem auctoritate tamen et consensu expresso nostrorum progenitorum Regum francos prebataris et ex eorum subsecuta confirma
 tione Regia dauimus Nos uolentes ipsam Lugdunensem ecclesiam uedum sicut predicti Comitatus honor sed honorem et dignitatem huiusmodi honoribus terminis ampliare Datus
 et fidelibus nostris et archiepo Capitulo et ipsi ecclesie Lugdunensi tenore presentium concedimus gratias quod ipsam Lugdunensem ecclesiam uedum a comite predicto querimus que sita Lugdunensi
 sed et ipsam Curatam Lugdunensem Necnon castra villas feoda Petrosfoda terras possessiones et iura querimus sub ecclesie ipsius iurisdictione seu diuina quomodolibet
 existimas seu existima Omnia temporaliter suam ipsa Lugdunensis ecclesia perpetuo in Comitatum habent Lugdunensem et sub titulo dignitate et prerogatiuis specialis Comita
 tus et baronie totum temporaliter ipsius ecclesie Comitatus Lugdunensis sit eumque in Regia auctoritate firmamus sicut eam uolumus Comitatum Lugdunensem perpetuo in iustum appellari
 deniqueque sub privilegiis et honoribus Comitatus et baronie perpetuo firmamus temporibus cessatur et iure Regio in omnibus proficiat Regalia insuper ecclesie eorum et bona fere
 sanguina Communium eiusdem cum iure Regio que inter ceteras gratias specialis a nostris predecessoribus francorum Regibus sibi factas obtinere et ipsorum largitione noscantur pre
 dictis archiepo Capitulo et ecclesie Lugdunensi tenore presentium gratias concedimus et donamus Sane ut totius dubitationis uaria inter ceteros nros et prefatos archiepiscopum
 capitulum et ecclesiam Lugdunensem perpetuo subtrahatur ac super hoc intencio omnino amittit conuenerit utrosque prerogatiuis gratie plenarie et specialis fauoris munificencie p
 sequamur Curatam villam Lugdunensem et omnia et singula castra villas possessiones loca iudicialia temporaliter quascumque pedagia tam per terram quam per aquam tabolo
 uer moneta homines feoda Petrosfoda census herua seruitutes merita iudicia redditus privilegia libertates immunitates gratias et alia iura quecumque cuiuscumque spe
 ciei uel generis per archiepiscopos quos pro tempore fuerint capitulum et ecclesiam Lugdunensem Comitatum uel diuini legitime quouis titulo causa modo uel ratione que sita cum ipsorum
 Curatam villam Calstroum et locorum grandamontis territorie iuribus pertinentibus et iudicialibus inuenerit et singulis existens infra limites Regni nostri laudamus uolu
 mus et concedimus gratias quod ea que sita sunt predictis que fuerint uel predecessorum nostrorum francos Regum auctoritate Regia uel consensu expresso adquisisse noscantur hinc
 ualant remaneat nec emanamus hinc et ecclesie ipsi iurere uel abdicare aliquid pro eis nobis uel successoribus nostris financia facere aliquando tenentur Sed eisdem omnibus et singu
 lis gaudere ualeant et ea ex nostra gratia largitione et confirmacione Regia pacifice perpetuo temporibus possidere Verum licet ceteros nostre dicerent nobis totum temporaliter
 ecclesie ipsius et omnia supradicta nobis competere et singulis in commissum in nos ex iudicialibus causis legitime preteritis uicidisse pluresque milens et reus perierit ab eisdem sibi
 in rationibus applicandis pro dictis iniuriis inobediencijs excessibus rebellandijs contumacijs pias fracionibus felonis et alijs transgressionibus tam per archiepiscopum quam per
 alios archiepiscopos predecessores eiusdem necnon capitulum ministrum ceteros et duces ecclesie memorate contra nos et ceteros nros multipliciter perpetratis Nos commissio
 nes fore facturas iuramentis et excoisuris feodis uel Petrosfodam Curatam villam capstrorum terrarum loca et possessionum quarumlibet seu quorumcumque honorum
 penas multas et condempnationes queis quocumque modo ratione occasione uel causa uel ex quibuscumque fore factis felonis delinse excessibus iniuriis inobediencijs contumacijs
 rebelionibus pias fracionibus ac insuper omnia et singula alia que ab archiepo uel capitulo communitate uel diuini uendicare poterit uel quomodolibet legitime modo et cause
 predictis nris iuribus appropriare possint eiusdem archiepo Capitulo et ecclesie Lugdunensi gratias remittimus quicquid plenarie tenet ipsorum et donamus Tandem
 uno iocem in que sub nostre indignationis offensa contra nos ipsos contra nos et ceteros nros in commissum contumacijs et baronie in fracionibus confirmacione donacione iuramentis
 et remissionibus tenentibus aliquid attemptum uel aliquo modo ratione uel causa contumacijs presumpit Nos enim eandem a singula supradicta uita iura et firma habentes
 uolumus laudamus ratificamus plenarie approbamus et ex certa scientia diuini presentium confirmamus Quod ut firma et stabili perpetuo fieri
 re temporibus temporibus perseverent nostrum firmamus presentibus litteris appropiis sigillis et in omnijs quolibet alieno Actum in curia
 Anno domini millesimo Trecentesimo septimo Idibus Septembris

Expre... ecclesias obtinentem
 de premier
 mil sept cent
 treize ne
 transferte a
 nosre firmamus
 Reges ab antiquis
 temporibus
 multipliciter
 honoratum
 quibus propter
 guerrarum
 discrimina
 ac multiplices
 et diuersos
 temporales
 motus prius
 tempore
 gaudere non
 poterit usque
 quaque
 Considerantes
 insuper
 Comitatum
 Lugdunensem
 prius
 temporibus
 ad comites
 Lugdunensium
 fore hunc
 spectatum
 Ac postmodum
 ex permutatione
 facta cum
 dicto comite
 qui tunc erat
 ad ipsam
 ecclesiam
 Lugdunensem
 auctoritate
 tamen et
 consensu
 expresso
 nostrorum
 progenitorum
 Regum francos
 prebataris
 et ex eorum
 subsecuta
 confirma
 tione Regia
 dauimus
 Nos uolentes
 ipsam
 Lugdunensem
 ecclesiam
 uedum sicut
 predicti
 Comitatus
 honor sed
 honorem
 et dignitatem
 huiusmodi
 honoribus
 terminis
 ampliare
 Datus
 et fidelibus
 nostris et
 archiepo
 Capitulo et
 ipsi ecclesie
 Lugdunensi
 tenore
 presentium
 concedimus
 gratias
 quod ipsam
 Lugdunensem
 ecclesiam
 uedum a
 comite
 predicto
 querimus
 que sita
 Lugdunensi
 sed et ipsam
 Curatam
 Lugdunensem
 Necnon
 castra
 villas
 feoda
 Petrosfoda
 terras
 possessiones
 et iura
 querimus
 sub ecclesie
 ipsius
 iurisdictione
 seu diuina
 quomodolibet
 existimas
 seu existima
 Omnia
 temporaliter
 suam ipsa
 Lugdunensis
 ecclesia
 perpetuo
 in Comitatum
 habent
 Lugdunensem
 et sub
 titulo
 dignitate
 et prerogatiuis
 specialis
 Comita
 tus et
 baronie
 totum
 temporaliter
 ipsius
 ecclesie
 Comitatus
 Lugdunensis
 sit eumque
 in Regia
 auctoritate
 firmamus
 sicut eam
 uolumus
 Comitatum
 Lugdunensem
 perpetuo
 in iustum
 appellari
 deniqueque
 sub
 privilegiis
 et honoribus
 Comitatus
 et baronie
 perpetuo
 firmamus
 temporibus
 cessatur
 et iure
 Regio
 in omnibus
 proficiat
 Regalia
 insuper
 ecclesie
 eorum
 et bona
 fere
 sanguina
 Communium
 eiusdem
 cum iure
 Regio
 que inter
 ceteras
 gratias
 specialis
 a nostris
 predecessoribus
 francorum
 Regibus
 sibi factas
 obtinere
 et ipsorum
 largitione
 noscantur
 pre
 dictis
 archiepo
 Capitulo
 et ecclesie
 Lugdunensi
 tenore
 presentium
 gratias
 concedimus
 et donamus
 Sane ut
 totius
 dubitationis
 uaria
 inter
 ceteros
 nros
 et
 prefatos
 archiepiscopum
 capitulum
 et
 ecclesiam
 Lugdunensem
 perpetuo
 subtrahatur
 ac super
 hoc
 intencio
 omnino
 amittit
 conuenerit
 utrosque
 prerogatiuis
 gratie
 plenarie
 et
 specialis
 fauoris
 munificencie
 p
 sequamur
 Curatam
 villam
 Lugdunensem
 et omnia
 et
 singula
 castra
 villas
 possessiones
 loca
 iudicialia
 temporaliter
 quascumque
 pedagia
 tam
 per
 terram
 quam
 per
 aquam
 tabolo
 uer
 moneta
 homines
 feoda
 Petrosfoda
 census
 herua
 seruitutes
 merita
 iudicia
 redditus
 privilegia
 libertates
 immunitates
 gratias
 et alia
 iura
 quecumque
 cuiuscumque
 spe
 ciei
 uel
 generis
 per
 archiepiscopos
 quos
 pro
 tempore
 fuerint
 capitulum
 et
 ecclesiam
 Lugdunensem
 Comitatum
 uel
 diuini
 legitime
 quouis
 titulo
 causa
 modo
 uel
 ratione
 que sita
 cum
 ipsorum
 Curatam
 villam
 Calstroum
 et locorum
 grandamontis
 territorie
 iuribus
 pertinentibus
 et iudicialibus
 inuenerit
 et singulis
 existens
 infra
 limites
 Regni
 nostri
 laudamus
 uolu
 mus
 et
 concedimus
 gratias
 quod ea
 que sita
 sunt
 predictis
 que fuerint
 uel
 predecessorum
 nostrorum
 francos
 Regum
 auctoritate
 Regia
 uel
 consensu
 expresso
 adquisisse
 noscantur
 hinc
 ualant
 remaneat
 nec
 emanamus
 hinc
 et
 ecclesie
 ipsi
 iurere
 uel
 abdicare
 aliquid
 pro
 eis
 nobis
 uel
 successoribus
 nostris
 financia
 facere
 aliquando
 tenentur
 Sed
 eisdem
 omnibus
 et
 singu
 lis
 gaudere
 ualeant
 et ea
 ex
 nostra
 gratia
 largitione
 et
 confirmacione
 Regia
 pacifice
 perpetuo
 temporibus
 possidere
 Verum
 licet
 ceteros
 nostre
 dicerent
 nobis
 totum
 temporaliter
 ecclesie
 ipsius
 et
 omnia
 supradicta
 nobis
 competere
 et
 singulis
 in
 commissum
 in
 nos
 ex
 iudicialibus
 causis
 legitime
 preteritis
 uicidisse
 pluresque
 milens
 et
 reus
 perierit
 ab
 eisdem
 sibi
 in
 rationibus
 applicandis
 pro
 dictis
 iniurijs
 inobediencijs
 excessibus
 rebellandijs
 contumacijs
 pias
 fracionibus
 felonis
 et
 alijs
 transgressionibus
 tam
 per
 archiepiscopum
 quam
 per
 alios
 archiepiscopos
 predecessores
 eiusdem
 necnon
 capitulum
 ministrum
 ceteros
 et
 duces
 ecclesie
 memorate
 contra
 nos
 et
 ceteros
 nros
 multipliciter
 perpetratis
 Nos
 commissio
 nes
 fore
 facturas
 iuramentis
 et
 excoisuris
 feodis
 uel
 Petrosfodam
 Curatam
 villam
 capstrorum
 terrarum
 loca
 et
 possessionum
 quarumlibet
 seu
 quorumcumque
 honorum
 penas
 multas
 et
 condempnationes
 queis
 quocumque
 modo
 ratione
 occasione
 uel
 causa
 uel
 ex
 quibuscumque
 fore
 factis
 felonis
 delinse
 excessibus
 iniurijs
 inobediencijs
 contumacijs
 rebelionibus
 pias
 fracionibus
 ac
 insuper
 omnia
 et
 singula
 alia
 que
 ab
 archiepo
 uel
 capitulo
 communitate
 uel
 diuini
 uendicare
 poterit
 uel
 quomodolibet
 legitime
 modo
 et
 cause
 predictis
 nris
 iuribus
 appropriare
 possint
 eiusdem
 archiepo
 Capitulo
 et
 ecclesie
 Lugdunensi
 gratias
 remittimus
 quicquid
 plenarie
 tenet
 ipsorum
 et
 donamus
 Tandem
 uno
 iocem
 in
 que
 sub
 nostre
 indignationis
 offensa
 contra
 nos
 ipsos
 contra
 nos
 et
 ceteros
 nros
 in
 commissum
 contumacijs
 et
 baronie
 in
 fracionibus
 confirmacione
 donacione
 iuramentis
 et
 remissionibus
 tenentibus
 aliquid
 attemptum
 uel
 aliquo
 modo
 ratione
 uel
 causa
 contumacijs
 presumpit
 Nos
 enim
 eandem
 a
 singula
 supradicta
 uita
 iura
 et
 firma
 habentes
 uolumus
 laudamus
 ratificamus
 plenarie
 approbamus
 et
 ex
 certa
 scientia
 diuini
 presentium
 confirmamus
 Quod
 ut
 firma
 et
 stabili
 perpetuo
 fieri
 re
 temporibus
 temporibus
 perseverent
 nostrum
 firmamus
 presentibus
 litteris
 appropiis
 sigillis
 et
 in
 omnijs
 quolibet
 alieno
 Actum
 in
 curia
 Anno
 domini
 millesimo
 Trecentesimo
 septimo
 Idibus
 Septembris

La petite
 Philippine
 (Arch.
 dép.
 Rhône 10
 G 2546)

1310, capitulation de Pierre de Savoie

Les précédents

